

що сформована на основі опрацювання кримінальних проваджень конкретної категорії, та що відтворює становище існуючих в уповноваженої особи відомостей про обставини кримінального правопорушення та обставини, що склалися на конкретному етапі розслідування. Слід також наголосити, що типові слідчі ситуації розслідування торгівлі людьми, яка вчиняється в умовах збройних конфліктів, потребують конкретизації та визначення алгоритмів найбільш ефективної їх реалізації. Ці завдання будуть наступними напрямками нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Весельський В. К. Слідча ситуація як категорія криміналістичної тактики. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. № 25. С. 193–199.
2. Грищенко С. В. Протидія торгівлі людьми : навчальний посібник. Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2015. 224 с.
3. Іщенко А., Щербаков Г. Проблема слідчих ситуацій, як складова навчального курсу криміналістики. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2003. № 2. С. 57–63.
4. Степанюк Р. Л. Ситуаційний підхід у формуванні методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 110–115.
5. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2010. 610 с.
6. Хижняк Є. С. Типові слідчі ситуації при розслідуванні статевих злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 4. С. 197–199.

Бреус Анастасія Юрївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 2 Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Волошин Олексій Гнатович,

старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення та судових
експертиз ННІ № 2 Національної академії
внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНОПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ РЕЙДЕРСТВА

Поняття права власності є продуктом первіснообщинного суспільства. Тогочасне право власності ототожнювалося з фактичним володінням річчю. Подальший прогрес суспільства, виникнення перших держав та розвиток товарно-грошових відносин зумовив розмежування між правомірним захопленням чужого майна (наприклад, на війні) та неправомірним заволодінням майном внаслідок крадіжки, грабежу

(розбою) чи шахрайства, а з виникненням писемності фактично розпочалась ера підтвердження правомірності володіння будь-яким майном за допомогою правостановлюючого документа.

Варто зауважити, що з виникненням права власності, одразу ж виникли і злочини проти власності. Тривалий час основний масив злочинів проти власності був представлений чотирма класичними формами, до яких слід віднести: крадіжку, грабїж (розбїй), шахрайство, підроблення документів, печаток, штампів, бланків, печаток та торгівля краденим. Відповідальність за вказані види злочинів повсякчас була передбачена в законодавстві усіх держав світу зі своїми незначними відмінностями. Правоохоронні органи всіх країн світу володіють багатовіковим досвідом боротьби з цими злочинами.

Однак злочинний світ не стоїть на місці, постійно підвищуючи свою майстерність, що вилилось в той факт, що наприкінці ХХ століття на пострадянському просторі з'явився новий вид правопорушень в сфері власності, який в народі отримав назву «рейдерство».

На сьогодні рейдерство визнається однією з найгостріших та найбільш суперечливих проблем вітчизняного бізнесу, що перешкоджає належному функціонуванню не тільки підприємств усіх форм власності, а й органів державної влади України. Під рейдерством прийнято розуміти замовлення та організацію нападу, напад на підприємство, установу, організацію будь-якої форми.

Фіктивні угоди, напади злочинних угруповань, вбивства на замовлення та інші рейдерські методи сьогодні дуже часто бувають вкрай жорстокими. Заради захоплення бізнесу в Україні знищують цілі родини фермерів, і при цьому злочинцям вдається уникнути покарання.

З 2014 року кількість рейдерських атак щорічно зростає. Беручи до уваги статистичні дані, то всього за останні сім років в Україні відбулося близько 3250 рейдерських атак. Найбільша кількість таких захватів відбулося в 2020 році (724), найменша кількість зареєстровано в 2014 році (279). Говорячи про регіональне поширення, то слід зауважити, що тут пальму першості тримає Київ і Київська область (1253 рейдерських атак). На другому і третьому місцях – Дніпропетровська (200) і Харківська (191) області відповідно.

Бізнес в Україні переживає досить непрості часи. Останнім часом ведення комерційної діяльності зазнає чималих ризиків, які невпинно збільшуються й загострюються. Саме тому питання правового захисту бізнесу в Україні не втрачає своєї актуальності. Однією з найбільш складних і небезпечних ситуацій, з якими доводиться мати справу бізнесу в нашій державі за останні роки, можна сміливо вважати рейдерство.

І хоча наша держава різноманітними способами намагається протидіяти незаконному поглинанню та захопленню підприємств, але все ж проблема рейдерства не зникає. Саме тому виникає необхідність в з'ясуванні сутності такого соціально-економічного явища, аналізі причин та умов, що сприяють його виникненню та існуванню.

Ще до недавнього часу терміни «рейдерство» можна було зустріти в розмовному сленгу окремих бізнесменів. Сьогодні їх все частіше вживають у своїй діяльності журналісти, політики, економісти, юристи.

Рейдерство як явище пройшло у своєму розвитку не одне століття і зародилося на теренах сучасної Великобританії тоді, коли поодинокі британські військові кораблі виконували бойові завдання із захоплення торгових суден інших держав.

Тогочасне рейдерство багато в чому нагадувало піратство (напади на торгові морські судна), але на відміну від піратів рейдери (капери) перебували на службі в уряді певної країни і, зазвичай, не брали участі в розподілі прибутків, одержуваних в результаті захоплення судна. При цьому у рейдерів не було мети безпосередньо захопити вантаж на судні. Вони діяли на морських кораблях, що належать до категорії військових, і займалися знищенням торговельних суден недружніх країн, керуючись тезою, що нанесений противнику збиток послужить на благо протиборчої сторони. Але з часом внаслідок демократичних процесів у світі та активних виступів громадськості проти організованого морського розбою відбувся поступовий занепад рейдерства. У XIX ст. настав час розквіту буржуазії, повсюдного утвердження принципів недоторканності приватної власності і розвитку міжнародної торгівлі, у зв'язку з чим відбулась поступова зміна акцентів. Рейдерство остаточно трансформувалось із суто політичного засобу, за допомогою якого держави диктували свою волю у міжнародній політиці, в явище, якому необхідно протидіяти, тобто, міжнародна спільнота почала відносити його до розряду злочинних діянь.

Одним із перших непримирених борців проти рейдерів був Бенджамін Франклін, який запропонував відразу після закінчення війни за незалежність в США включити спеціальний пункт про заборону рейдерства (каперства) в мирний договір США і Англії. Продовжуючи свою політику, Франклін згодом домогся включення аналогічного положення до угоди із Пруссією. І хоча для країн подібна заборона не мала особливого значення через відсутність власних військових флотів, проте вперше в міжнародному праві був створений прецедент. Протягом першої половини XIX ст. у колах фахівців з морського права довгий час не вщухали суперечки з приводу того, чи належить майно, яке транспортують морем, до класу недоторканного в разі військових дій. Суперечки досягли свого піку на проведеному після закінчення Кримської війни Паризькому конгресі 1856 р, підсумком якого було прийняття декларації про заборону рейдерства (каперства) на морі.

Проблеми «крейсерської війни» (саме таку інтерпретацію отримало рейдерство після Паризького конгресу) активно обговорювалися і в минулому столітті, зокрема на Гаазькій конференції 1907 р., а вже в 1909 році вони отримали остаточне закріплення в Лондонській декларації про право морської війни. В

даному документі передбачались процедури огляду, захоплення і привода судів з вантажем в свій порт, хоча там же була обмовка про те, що лише у виняткових випадках була можливість знищувати і вантаж, і судно.

У свою чергу говорячи про рейдерство в українських реаліях, то варто зазначити, що у своєму розвитку воно пройшло два періоди. Точкою відліку першого періоду можна вважати розпад Радянського Союзу, відбудову Української державності та як наслідок перехід молодій державі від планової до ринкової моделі ведення економічних відносин. В часових рамках він фактично охопив початок 90-х років і тривав до 2000 року (у цей час підприємства захоплювали відверто кримінальним шляхом, досить часто із застосуванням фізичного насильства).

Другий період бере свій відлік з початку 2000-х рр. і триває досі. Його характерними особливостями були непідзаконні операції із відчуження як майна, так і підприємств у цілому, більш легальні методи боротьби та активна протидія рейдерству з боку органів державної влади. На даний момент термін «рейдерство», перемістившись на суходіл, по суті, отримав інше забарвлення, але зберіг у своєму змісті основний сенс – насильницьке (вороже) захоплення власності (майна) законного власника.

Перед тим як переходити до безпосереднього з'ясування та аналізу означеного вище поняття, варто спершу розглянути його етимологію, що, у свою чергу, допоможе краще зрозуміти саме явище. Як уже зазначалося раніше, термін «рейдерство» має англійське походження, причому запозичений не з офіційної (літературної) мови, а з професійного бізнес-жаргону, де він вживається у спеціальному значенні. В українській мові слова «рейд» і «рейдер» нічого спільного ні з економікою, ні з юриспруденцією не мали, сфера їх використання обмежувалась діяльністю правоохоронних чи контрольних органів, де мали місце так звані «рейди».

Отже, «рейдер» і «рейдерство» це слова іншомовного походження, що походять від англійського слова «raid», що в перекладі означає напад, наліт. І донедавна, як юридичний термін, окрім у значенні нападу чи облави, воно не вживалось. «Рейдерство» ж як поняття потрапило до нас з бізнесового словника, завдяки розвитку міжнародних відносин і обміну відповідною лексикою.

При аналізі літератури можна помітити певну закономірність, яка полягає в тому, що рейдерство пояснюється через інші поняття: «вороже поглинання», «недружнє поглинання», «корпоративне захоплення» і таке подібне. Але між цими поняттями простежуються певні відмінності.

На історичній батьківщині під цим поняттям здебільшого розуміють набуття контролю над ліквідними (недооціненими) активами компанії або скупкою акцій з метою подальшого перепродажу, що є різновидом так званого корпоративного шантажу –

грінмейл (це форма легального корпоративного шантажу, яка може використовуватись дрібним акціонером з метою примусити акціонерну спільноту викупити його пакет акцій за завищеною ціною). Отже, «рейдерство» та «грінмейл» не є тотожними поняттями.

Якщо ж говорити про співвідношення понять «рейдерство» та «вороже» або «недружнє поглинання» то можна відмітити, що головним критерієм відмінності між даними поняттями є законність дій сторони, яка зацікавлена в контролі над активами. Дотримання законодавства – це саме та межа, яка розмежовує ці поняття. Рейдерство – це протиправний, незаконний перерозподіл власності. Навіть цілком законна операція стосовно поглинання активів підприємства стає рейдерським актом, якщо на одному з її етапів застосовуються незаконні методи.

Але незважаючи на довготривалі дискусії в наукових колах і всі потуги владних структур у боротьбі з цим явищем, питання визначення такого складу злочину як рейдерство в окрему статтю Кримінального кодексу України до сих пір залишається відкритим. Відсутність на законодавчому рівні юридичного визначення такого поняття негативним чином впливає на результати боротьби із ним, так як Кримінальним кодексом України не передбачено відповідальності за таке суспільно небезпечне діяння.

У чинному Кримінальному кодексі України є ряд статей ст. 115 (Вбивство) п. 11, ст. 189 (Вимагання), ст. 206 (Протидія законній господарській діяльності), ст. 206-2 (Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації), ст. 255 (Створення злочинної організації), ст. 257 (Бандитизм), ст. 358 (Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів), ст. 366 (Службове підроблення), які лише в деякій мірі охоплюють склад такого правопорушення, як рейдерське захоплення підприємств, установ та інших об'єктів.

Даючи аналіз кримінальним провадженням Головного слідчого управління Національної поліції України, сьогодні склалась така практика, що зазвичай під рейдерство підпадають:

- дії, які супроводжуються силовим захопленням підприємства, коли заподіюються тілесні ушкодження його працівникам чи керівництву;

- дії, які відбуваються шляхом вчинення «певних маніпуляцій» з правовстановлюючими документами, такими, як рішення зборів засновників, «підробка судових рішень» тощо.

Отже, звідси можна зробити висновок про те, що під рейдерством слід розуміти як і вилучення майна на нібито законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо), так і привласнення підприємств відверто незаконним шляхом із застосуванням насильства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодексу України: станом на 1 грудня 2013 р URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Про національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-8.
3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 р. № 575. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.
4. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій: навчальний посібник / Є.Ю. Свобода, А.В. Кофанов, А.В. Самодін, О.Г. Волошин та ін. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2018. 442с.
5. Кобзар А.В. Рейдерство з юридичної точки зору. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20naukma/law/2007_64/07_kobzar_av.pdf.
6. URL: <https://www.agravery.com/uk/posts/author/show?slug=vsi-kolori-rejderstva-ta-mehanizmi-zahistu>.

Бровко Валерія Костянтинівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Патик Леся Леонідівна,

доцент кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОБСТАВИНИ, ЯКІ СЛІД З'ЯСУВАТИ ПІД ЧАС ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОЇ В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ

Згвалтування є найбільш тяжким злочином проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, відповідальність за вчинення якого передбачається ст. 152 КК України. Переважна більшість згвалтувань пов'язана з вчиненням інших злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, нерідко поєднуються з вчиненням пограбувань або розбійних нападів, виготовленням порнографічних предметів, замахом на вбивство тощо [1, с. 43].

Суто інтимний характер переживань потерпілих, глибокі психічні травми, поряд з іншими чинниками, надають виключно латентного характеру цим злочинам і, відповідно, ускладнюють їх розкриття та розслідування. Процес розслідування ускладнено також тим, що потерпіла особа не бажає обговорювати зі сторонніми особами подробиці події, тобто багаторазово відтворювати психотравмувальну